

10. Основи економічної теорії. Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / [Ю. В. Ніколенко, М. М. Віденко, А. В. Шегун та ін.]. - К. : Либідь, 1994. - 272 с.

11. Панченко С. І. Продуктивність і оплата праці в умовах реформування сільськогосподарського виробництва / С. І. Панченко // Економіка АПК і природокористування : Вісник ХДАУ. - 2001. - № 8. - С. 246-249.

12. Перфілова О. Є. Проблеми та особливості впровадження SWOT-аналізу в практику стратегічного управління

вітчизняних підприємств / О. Є. Перфілова // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - Львів, 2008. - № 624. - С. 77-84.

13. Ткачук В. В. Аграрна реформа та зміна технології управління процесу / В. В. Ткачук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2002. - Вип. 5 (14). - С. 138-141.

14. Юрчишин В. В. Науково-методологічні та організаційні основи розвитку системи управління аграрним сектором економіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. - 2003. - № 1. - С. 17-25.

N. Parkhomenko

PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES PERSONNEL (ON THE EXAMPLE OF THE LUGANSK AREA)

Performed analysis of the current state of agriculture in the Luhansk region, evaluated the prospects for personnel resources reforming for the agricultural enterprises. The degree of factors influencing on profitability of personnel is appraised by the regressive analysis. SWOT-analysis is recommended for research and forming of agrarian enterprises rational management of a personnel.

Key words: agricultural enterprise, joint-stock form of manage, structure of charges, profitability of personnel, regressive model, SWOT-analysis, strategy of management a personnel.

© Н. Пархоменко

Надійшла до редакції 05.10.2009

УДК 658.1:621(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ)

ВОЛОДИМИР НЕСВИТ,

пошукач Полтавського університету споживчої кооперації України

У статті розглянуто проблему виявлення внутрішніх резервів підприємств в умовах різкого спаду їх виробничої та економічної активності. Показано, що більшість питань формування й управління рентабельністю підприємства пов'язані з аналізом та оцінкою його організаційно-економічного рівня. Описані основні фактори, що впливають на рентабельність підприємства: рівень господарювання, компетентність керівництва й менеджерів, конкурентноздатність продукції, організація виробництва й праці, продуктивність праці, стан й ефективність виробничого та фінансового планування. Виконано розрахунок рентабельності ВАТ "Полтавмаш".

Ключові слова: собівартість, витрати виробництва, прибуток, рентабельність, машинобудування.

Актуальність проблеми. Будь-яка виробничо-економічна система в процесі функціонування й розвитку зазнає дестабілізуючого впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, які диктують необхідність вживання відповідних заходів і постійної зміни стратегії. Дестабілізуючі впливи - сигнали майбутніх змін - можуть мати як позитивний, так і негативний характер, і проявляється це у вигляді нових сприятливих можливостей росту потенціалу підприємства - з од-

ного боку, загроз і втрат - з іншого. Як перші, так і другі вимірюються через доходи й збитки.

Знання методичних основ і передового досвіду не завжди достатньо для прийняття правильного рішення, необхідно сформулювати навички практичного рішення, що впливають із конкретних виробничих ситуацій [1].

Як показують дослідження, майже всі підприємства мають у своєму розпорядженні значні внутрішні

№ 8 (99) листопад 2009 р.

резерви підвищення ефективності виробництва, які, проте, використовуються незадовільно, тобто незначною мірою. Тим більше, що істотна частина резервів лежить на поверхні, тобто має організаційний характер і не потребує для своєї реалізації великих капітальних вкладень. Достатньо відзначити, що в результаті непродуманих рішень у відтворювальному процесі матеріально-технічна база виробництва перебуває у вкрай незадовільному стані, при якому питома вага простоїв техніки досягла більше 50 %. Застосування нерациональних режимів праці й відпочинку працівників викликало різке збільшення коефіцієнта облікового складу до 1,9-2,0 й адекватний ріст чисельності промислового виробничого персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі існує безліч різних точок зору визначення ефективності.

Деякі автори вважають недоцільним керуватися одним показником визначення ефективності, воліючи виділяти целую систему показників. На думку С. Ф. Покровинського й Н. А. Сафронова, остаточний висновок має зробити експерт на основі аналізу системи показників, наявних неформальних обставин, власного досвіду, інтуїтивних міркувань і прогнозу. В. П. Грузинов пропонує враховувати обмеження множинності факторів впливу й визначати загальний комплексний показник ефективності господарювання.

Науково-практичний інтерес мають і компромісні підходи до визначення ефективності. Деякі вчені застосовують методику, у якій спочатку визначається система показників, а потім система "згортається" для одержання інтегральної оцінки. Прихильником такого підходу є Е. Л. Кантор.

С. Є. Броварников відзначив, що кожне підприємство через свої особливості (географічне розташування, склад основних й оборотних фондів, рівень технології, готовність персоналу, якість менеджменту, обсягів і структури логічних зв'язків та ін. факторів) функціонує по-своєму.

У результаті розрахунку ефективної роботи підприємства уможлиблюється оцінка необхідних змін у різних сферах господарської діяльності: організаційної, економічної, фінансової й виробничої.

Основними показниками ефективності підприємства є прибуток і рівень рентабельності. Абсолютні показники ділової активності - прибуток, обсяг реалізації виготовленої продукції, величина активів підприємства, причому в динаміці прибуток має зро-

стати більшими темпами, ніж обсяг реалізації й власності підприємства (золоте правило економіки підприємства).

Мета роботи - на прикладі машинобудівної галузі проаналізувати ефективність організаційно-економічного управління рентабельністю підприємства.

Виклад основного матеріалу. Яке підприємство можна вважати рентабельним? Відповідь начебто відома - те, що покриває свої витрати. Але цього недостатньо. Рентабельне підприємство має не тільки відшкодувати витрати за рахунок власних доходів (тобто не бути збитковим), але й отримувати прибуток.

Розмір прибутку відбиває внесок підприємства в зміцнення економіки країни. Однак тільки за розміром прибутку не можна характеризувати діяльність підприємства чи говорити про ступінь ефективності його господарювання. Адаже поки не зрозуміло, скільки засобів було витрачено підприємством для одержання прибутку.

Для того щоб правильно відповісти, необхідно суму отриманого прибутку зіставити з витратами на виробництво продукції або з розмірами виробничих фондів і оборотних коштів, якими диспонує підприємство: це буде характеризувати рівень прибутковості (рентабельності) виробництва. Його можна виразити подвійно: як відношення прибутку до суми витрат підприємства на виробництво й реалізацію продукції, тобто до собівартості (формула 1) і як відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів і нормованих оборотних коштів (формула 2). Показник рентабельності за формулою (2) є директивним і затверджується підприємством у вигляді загальної рентабельності й розрахункової формули [2].

$$R_1 = \frac{\Pi}{C}, \quad (1)$$

де Π - прибуток, C - собівартість

$$R_2 = \frac{\Pi}{\Phi}, \quad (2)$$

де Π - прибуток,

Φ - середньорічна вартість основних виробничих фондів і нормованих оборотних коштів.

Розглянемо розрахунок рентабельності на прикладі даних ВАТ "Полтавмаш", наведених у таблиці 1.

Таблиця 1. - Розрахунок рентабельності ВАТ "Полтавмаш" за 2006 р., 2008 р.

Показник	Дані ВАТ "Полтавмаш"	
	2006 р.	2008 р.
Прибуток (Π), тис. грн	4 000	6 500
Собівартість продукції (C), тис. грн	26 000	43 300
Середньорічна вартість основних виробничих фондів і нормованих оборотних коштів (Φ), тис. грн	20 000	36 000
Рентабельність (R_1), за формулою 1, %	15	15
Рентабельність (R_2), за формулою 2, %	20	18

Як бачимо з наведених даних у таблиці 1, рівень рентабельності, розрахований за формулою 1 у 2006 і 2008 роках дорівнює 15 %. Можна зробити висновок, що підприємство за аналізований період працювало з однаковою ефективністю. Вартість виробничих фондів й оборотних коштів у 2006 р. була нижчою, ніж у 2008 р. Розраховуючи рентабельність підприємства за формулою (2), виявляємо, що рен-

табельність за 2006 р. склала - 20 %, а в 2008 р. - 18 %. Це говорить про те, що підприємство в 2008 р. працювало з більшою ефективністю, ніж у 2006 р.

Обчислення рентабельності за формулою (2) дозволяє більш правильно враховувати об'єктивні розходження, що існують у технічній оснащеності й інших, незалежних від підприємства, факторах.

Розрахунок рентабельності за формулою (1) має

№ 8 (99) листопад 2009 р.

також свої переваги. Якщо підприємство випускає декілька видів продукції, використовуючи ті самі засоби виробництва, у цьому випадку підрахувати рентабельність кожного виду продукції за формулою (2) неможливо. У цьому випадку застосовується формула (1).

Зниження витрат - єдиний шлях для підприємства, щоб збільшити прибуток і підвищити рентабельність. Отже, зниження собівартості продукції є основою для росту рентабельності.

Прибуток, рентабельність, ціна, кредит - основні важелі інтенсифікації виробництва, ефективного використання всіх наявних ресурсів.

Мета будь-якого підприємства - не тільки одержання прибутку, але й забезпечення високою рентабельністю господарської діяльності. На відміну від абсолютного показника прибутку, рентабельність - відносний показник, він показує ступінь прибутковості підприємства. Рентабельність відбиває рівень прибутковості щодо певної бази. Підприємство рентабельне, якщо суми витрат від реалізації продукції достатньо не тільки для покриття витрат на виробництво й реалізацію, але й для утворення прибутку [3].

Для оцінки ефективності роботи підприємства недостатньо показника прибутку, оскільки наявність прибутку ще не означає, що підприємство працює ефективно. Абсолютна сума прибутку не свідчить про ступінь прибутковості того чи іншого підприємства. Багато підприємств, що одержали однакову

суму прибутку, мають різні обсяги продажів, величину витрат, тому для визначення ефективності господарської діяльності підприємства необхідно використати відносний показник - рівень рентабельності. Рентабельність доцільно розглядати з двох позицій - як об'єктивну економічну категорію і як кількісний показник.

Як об'єктивна економічна категорія рентабельність характеризує прибуток, прибутковість, фінансовий результат діяльності підприємства.

Рентабельність - синтетичний показник, що відбиває багато сторін діяльності підприємства за певний період.

Значущість коефіцієнта рентабельності визначається інтересом до нього не тільки працівників підприємства, але й інтересом держави, контрагентів, кредиторів і позичальників.

Підвищення рівня рентабельності для підприємства означає зміцнення фінансового становища, отже, збільшення засобів, що йдуть на матеріальне стимулювання працівників підприємства. Для менеджменту підприємства показник рентабельності - це інформація про результати, застосовувану тактику й стратегію, а також доцільність її коректування [4].

Показники рентабельності вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу (рис. 1). Вони є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку й доходу підприємства.

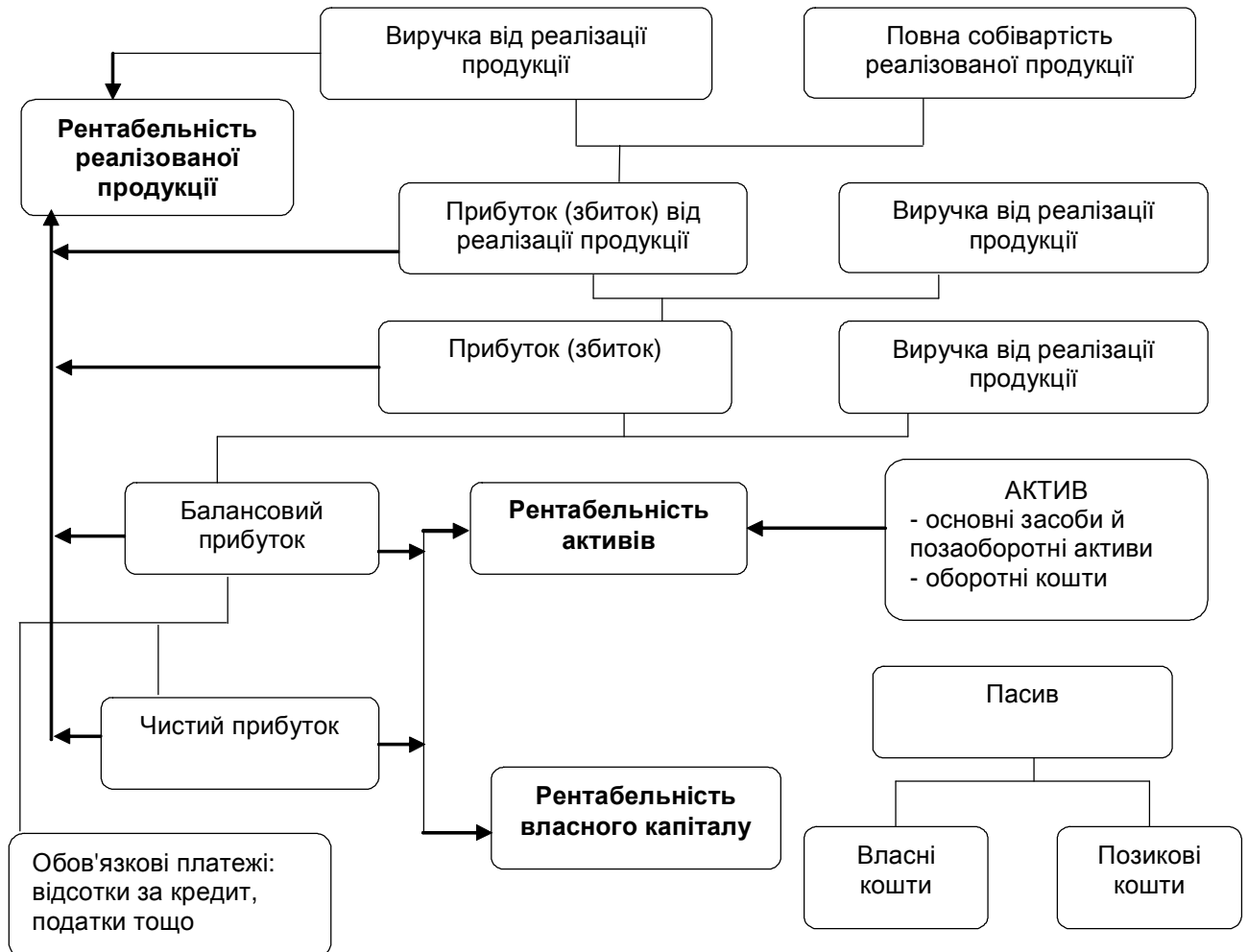

Рис. 1. Схема групування показників рентабельності.

Удосконалювання управління необхідно розглядати як один із головних факторів підвищення ефективності виробництва. Це пов'язано насамперед із тим, що змінилася структура витрат виробництва. Основну частину витрат виробництва становлять матеріально-енергетичні витрати, витрати з утримання й експлуатації устаткування, накладні витрати (з транспортування й зберігання виробів) тощо.

Звідси вирішальне значення для підвищення ефективності машинобудівного виробництва має скорочення термінів установки, переналагодження промислового устаткування, запуску у виробництво нового виробу або технології, усунення всіх видів внутрішньовиробничих втрат, перевитрати матеріалів, сировини, енергії, у тому числі й втрат від браку, втрат у вигляді незавершеного виробництва, внутрішньозаводських запасів та ін.

Відмінна риса сучасного машинобудівного виробництва - це постійна боротьба з усіма видами втрат на виробництві, постійний пошук поліпшень у методах і формах організації виробництва, шляхів прогресу в області підвищення продуктивності, гнучкості й оперативності виробництва, якості продукції, у рівні обслуговування споживачів [5].

Цей процес, що базується не на великих технологічних проривах і не на масованих інвестиційних ін'єкціях виробництва, розрахований на незначні, на перший погляд, але постійні, щоденні поліпшення наявного виробничого потенціалу підприємства. При цьому якість або зниження витрат не повинні протиставлятися, так само як не слід протиставляти рівень обслуговування споживачів або гнучкості виробництва. Усі показники ефективності виробництва й управління повинні підвищуватися одночасно. Для цього потрібно постійно знаходити джерела зниження втрат. Необхідно залучати працівників усіх рівнів, включаючи рядових робітників та службовців до управління й процесу виявлення проблеми й прийняття рішень [5].

Першорядного значення набуває активізація людського фактора. Серед великих резервів росту продуктивності праці, зниження собівартості й підвищення рентабельності на основі активізації людського фактора можна назвати раціональне використання робочого часу, скорочення його непродуктивних витрат і втрат. Досвід показує, що для зміцнення дисципліни важливо досягти високої організації самого процесу виробництва. Трудовий колектив має величезні можливості впливу на людей. Там, де створена атмосфера вимогливості, де колектив відповідає за кожного свого члена й кожний почуває відповідальність за колектив, де немає місця байдужості, там не залишать без уваги жодного прояву недисциплінованості [6].

Для прийняття багатьох управлінських рішень важливо знати не тільки фактори, що впливають на величину й структуру собівартості, але й причини, що визначають зміну рентабельності.

Зниження собівартості продукції й ріст на цій основі рентабельності неправильно було б розглядати як самоціль. Економія потрібна не заради самої економії, а для досягнення кращих результатів. У той же час зниження собівартості не завжди виражає реальну економію засобів, скорочення витрат живої й упредметненої праці. Такої економії немає,

наприклад, у тому випадку, коли підприємство знижує собівартість, погіршуючи якість продукції, надійність та етику виробів, неналежно використовує основні виробничі фонди, порушує правила експлуатації природних ресурсів.

Це свідчить про те, що не завжди зниження собівартості й підвищення рентабельності продукції на одних підприємствах дозволяє досягти аналогічних результатів на інших [7].

Насамперед, необхідно розглянути ряд факторів, що впливають на рентабельність:

- матеріально-технічні, які містять у собі: склад і технічний рівень знарядь праці, якість предметів праці, ступінь механізації й автоматизації виробництва, інтенсивність технологічних процесів;

- організаційні, характеризуються рівнем концентрації й спеціалізації виробництва, ступенем його безперервності, ритмічності, збалансованості, досконалістю систем управління, організації й обслуговування робочих місць, співвідношенням зайнятих в основному й допоміжному виробництві, умовами праці;

- економічні фактори містять у собі дієвість системи матеріальної зацікавленості колективу й окремого працівника в досягненні найвищих результатів у праці, ефективність планових, фінансових та інших економічних заходів, що спонукують трудові колективи безупинно підвищувати результати своєї роботи;

- соціальні фактори. Головні з них - культурно-технічний і моральний рівень кадрів, їхня освіта й кваліфікація, ефективність форм морального заохочення.

Сьогодні при аналізі фактичної собівартості продукції, що випускається, для виявлення резервів й економічного ефекту від її зниження використовується розрахунок за економічними факторами. Економічні фактори найбільш повно охоплюють усі елементи процесу виробництва - засоби, предмети праці й саму працю. Вони відбивають основні напрямки роботи колективів підприємств зі зниження собівартості й збільшення рентабельності: підвищення продуктивності праці, впровадження передової техніки й технології, здешевлення заготівлі, більш ефективне використання устаткування й предметів праці, скорочення адміністративно-управлінських й інших накладних витрат, зниження браку й ліквідація непродуктивних витрат і втрат.

Зниження собівартості продукції означає економію упредметненої й живої праці і є найважливішим чинником підвищення ефективності виробництва, росту накопичень. Одержання високої рентабельності й найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових і фінансових ресурсів залежить від того, як вирішує керівництво підприємства питання зниження собівартості продукції.

Витрати живої й упредметненої праці в процесі виробництва становлять витрати виробництва.

Виявлення резервів зниження собівартості має опиратися на комплексний техніко-економічний аналіз роботи підприємства, а саме: вивчення технічного й організаційного рівня виробництва, використання виробничих потужностей та основних фондів, сировини й матеріалів, робочої сили, господарських зв'язків [8].

Собівартість продукції перебуває у взаємозв'язку з показником - рентабельністю виробництва. Істотний вплив на рівень витрат справляють техніко-економічні фактори виробництва. Цей вплив проявляється залежно від змін у техніці, технології, організації виробництва [9].

Підвищення продуктивності праці - один із основних напрямків у боротьбі за зниження собівартості машинобудівної продукції, тому що питома вага заробітної плати досягає 40 %. Усе ще високі внутрішньозмінні простоти устаткування (до 25-30 %) через недоліки в організації виробництва, неритмічності роботи.

Недостатньо використовуються технічні можливості устаткування (коефіцієнт використання універсальних верстатів за потужністю не перевищує 0,30-0,4). Отже, поліпшення використання устаткування й організації праці на робочих місцях є одним із найважливіших резервів підвищення продуктивності праці.

Рівень продуктивності праці значною мірою залежить від стану трудової дисципліни.

Необхідно відзначити, що велике значення в машинобудуванні має економія матеріально-енергетичних ресурсів, тому що витрати на них становлять більше 60 %.

Висновки

Результати проведених досліджень показали, що більшість питань формування й управління рентабельністю підприємства пов'язані з аналізом та оцінкою його організаційно-економічного рівня.

1. Обґрунтовано вирішальну роль рентабельності як важливого фактора розвитку економічної інтеграції.

2. Зроблено висновок про те, що на величину рентабельності та її динаміку впливають фактори як залежні, так і не залежні від зусиль підприємства. До факторів, залежних від підприємства, належать рівень господарювання, компетентність керівництва й менеджерів, конкурентноздатність продукції, організація виробництва й праці, його продуктивність, стан й ефективність виробничого й фінансового планування.

3. Розглянуто особливості формування рентабельності підприємства, які допомагають сформувати напрямки оптимізації собівартості продукції (витрати-обсяг-прибуток), що є реальною основою підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

4. Зазначено, що організаційно-економічне управління є цілеспрямованою зміною стану підприємства, яка веде до досягнення поставленої мети, тобто собівартість виробленої продукції є керованим об'єктом, оскільки вона планується, ураховується, аналізується й піддається регулювальним діям із боку суб'єкта керування (управлінського апарату підприємства, а також його підрозділів).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буркинський Б. В. Экономическая оценка конкурентоспособности / Б. В. Буркинський. - Одесса : ИПРЭЭИ НАН України, 1998. - 54 с.
2. Врублевський Н. Д. Управленческий учет издержек производства: теория и практика / Н. Д. Врублевський. - М. : Финансы и статистика, 2002. - 214 с.
3. Портер М. Конкуренция / М. Портер. - М. : Издательский дом "Вильямс", 2000.
4. Несвіт В. І. Модель аналізу рентабельності власного капіталу / В. І. Несвіт // Вісник економічної науки України. Науковий журнал Академії економічних наук України. - 2006. - № 2 (10). - С. 126-129.
5. Несвіт В. І. К вопросу формирования концепции управления себестоимостью продукции / В. І. Несвіт // Вестник экономической науки Украины. Научный журнал Академии экономических наук Украины. - 2006. - № 1 (9). - С. 109-112.
6. Кноринг В. Искусство управления / В. Кноринг. - М. : БЕК, 1997. - 315 с.
7. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности / Г. В. Савицкая. - Минск, ООО "Новое знание", 2000. - 685 с.
8. Как добиться успеха: Практические советы деловым людям / [под общ. редакцией В. Е. Хруцкого]. - М. : Республика, 1992. - 510 с.
9. Бритченко И. Г. Формирование механизма организационно-экономических методов управления предприятием / И. Г. Бритченко // Вестник ДонГУЭТ. - 2000. - № 8. - С. 102-104.

V. Nesvit

ORGANIZATIONALLY ECONOMIC MANAGEMENT OF ENTERPRISE PROFITABILITY (ON EXAMPLE OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY)

In the article the author examined the topicality of problems of internal backlog exposures at the present time, characterized by the sharp slump of production and economic activity of enterprises.

Key words: prime cost, costs of production, profit, profitability.

© В. Несвіт

Надійшла до редакції 07.10.2009